

A genetika lóvátétele

Még mielőtt bárki is plágiummal vádolna – sietve bevallom: a cím kölcsönvett. A magyar állattenyésztés – néhány éve elhunyt – több területen maradandót alkotó, sajátos egyéniségétől Anker Alfonztól származik.

A szakmabeliek jól ismerik Anker Alfonz nevét, aki azonban csupán most találkozik vele először, annak érdemes néhány szóban ismertetni tenyésztői pályafutását. Anker Alfonz nem elégedett meg az elméleti síkkal, ismereteit, tenyésztői elgondolásait a gyakorlat próbájának vetette alá. Sokoldalúságára jellemző, hogy tenyésztői vénáját először a postagalamboknál kamatoztatta. Tapasztalatait a „Repülő Keresztrejtvény” című könyvében írta meg. A háború után, a gyakorlati lótenyésztésben, csaknem tíz évig dolgozott, 1946-ban egy évig lovagolt a bécsi spanyol iskolában. Nevét a sertésenyésztésben elért eredményei tették igazán ismertté. Irányításával tenyésztették ki a Ka-hyb hibridsertést, teljesen újszerű hibridizációs módszerrel.

Anker Alfonz felismerte, hogy a legújabb tudományos eredmények alkalmazásában a lótenyésztők – más állatfajok tenyésztőihez képest – viszonylagos hátrányba kerültek. Ezért írta meg, bőséges örökléstani ismereteire támaszkodva a Kaposvári Mezőgazdasági Főiskolán „A genetika lóvátétele” című jegyzetét. Okfejtései világosak, stílusa kifejezetten élvezetes, példái találóak. A tőle vett idézetek természetesen nem pótolhatják a teljes kézirat elolvasását, de a felvillantott részletek önmagukban is tanulságosak. Jómagam ezért csak a minimális összekötő szövegre vállalkozom. Nézzük mindjárt az első mondatait.

„Ennek a jegyzetnek a megírását egyedül azért vállaltam el, mert bár évezredekken keresztül elsősorban a lótenyésztés szolgált oktató példákkal az egyéb állatfajok tenyésztői számára: ma megfordított a helyzet. ...több mint egy évtizede a populációgenetikával dolgozom. ... Szilárd meggyőződésem, hogy a kvantitatív genetika a tenyésztés eredményeiben való szinte látványos előrehaladás lehetőségeit hordozza magában a versenyló, a sportló és a használati ló tenyésztésében egyaránt.”

A jegyzet természetesen a genetikai alapismeretek „lóra igazításával” kezdődik, de közben a tenyésztői aranyigazságok rögzítésére is jut a szerző figyelméből.

„Az igazán jó tenyésztői munka alapja, hogy az elképzelhető legalaposabb módon megfigyeljük tenyészállatainkat, ezekről mindent írásban rögzítsünk. Ezután és emellett kutassunk fel minden fellelhető adatot őseikről. Magam a hortobágyi ménesben annak idején minden időmet az állatok megfigyelésével töltöttem. A lótenyésztésben dolgozók között akkoriban az volt a kialakult felfogás, hogy ez a „papíremberség” teljesen felesleges, a jó szakember ránéz egy lóra és tudja mivel kell párosítani.”

A „gondolomformán” való tenyésztés nyilvánvalóan idejét múlta. A teljesítőképességet meghatározó kvantitatív (mennyiségi) tulajdonságok tárgyalása előtt Anker Alfonz részletesen elemzi a klasszikus, mendeli szabályok szerint öröklődő kvalitatív (minőségi) jellegvonások genetikai hátterét. A lótenyésztésben ezeknek az ismereteknek vannak hosszú időre visszanyúló hagyományai, például a küllem és szín öröklése terén.

„Hallani néha olyan megfogalmazást is, hogy a homozigóta sárga színörökítő”. Ez a kifejezés azért nem helyénvaló, mert kizárólag csak ilyen van és heterozigóta nincs. Mint láthattuk, az örökítésben a dominancia-viszonyok vonatkozásában a sárga szín van a skála legalján, vagyis a szürke, a fekete és a pej is erősebb nála.”

A lovagolhatóság önmagában is nagyon összetett tulajdonság, a szerző alkati, mozgásügyességi és idegrendszeri tényezők együttesének tekinti. Éppen ezért a lovagolhatóság öröklődése is többféle genetikai tényező együttes hatásának az eredménye. Lovainkat gyakran éri kifogás idegességük miatt, de vajon az idomítás mennyire játszik ebben közre?

„Miután – tapasztalat szerint – hazánkban sem a lóidomításban, sem a lóhasználatban kellő alaposágra és türelemre nagyon kevés ló számíthat, annál inkább a gyorstalpalásra és az ebből eredő türelmetlenségre, ami az idegrendszerre nagyobb terheket ró, mint a klasszikus idomítás esetén. Ezt azonban rendszerint olyan lovak viselik el jobban, amelyeknek viszont hiányzik a képessége.”

Anker Alfonz a legtöbb példát az angol telivér tenyésztéséből veszi. Kincsem a magyar csodakanca is vissza-visszatérő témája a szerzőnek.

„Mindig is az volt a véleményem, hogy az igazán jó lótenyésztő alapiskolája a telivértenyésztés történelmének mélyreható tanulmányozása. Azért, mert itt évszázadokra menően a legpontosabb feljegyzések következtében nyomon követhető, melyik mit tudott, mit örökített és ez az ismereteknek olyan tárháza a tenyésztő számára, aminek az alapján szemléletben, tenyésztői ismeretekben legalább 30 százalékos előnyben van mindazokkal szemben, akik ebbe sosem mélyedtek bele. Természetes, hogy a tenyésztők többsége sosem nézett bele a telivértenyésztés „tankönyvébe” és ezért úgy vélik, nem is kell nekik, de ez a bibliai lelki szegénység boldogsága csupán.

Kincsem – mint ismeretes, két jó, világviszonylatban közepes képességű lónak, Cambuscannak és Waternymphnek a párosításából született. Mindkét szülőnek egészen közeli nemzedékekben voltak világklasszis ősei. Itt valóban csak egészen rendkívüli szerencsetényezők még szerencsésebb egymásra játszása forgott fenn, hiszen világklasszis ősei, sőt szülei telivérek ezreinek vannak, mégsem lesz belőlük csodaló, mint Kincsem. Olyan ez mint a kártyajáték. Talán egyszer, több tízezer osztás közül egyetlen játékos kapja kezébe az összes minőségi lapot, a legütőképesebb adukat. Nos, ez a játékos macska-egér játékot űz azután partnereivel. De ne feledjük: az aduk és a többi lapok is ugyanabból a kártyacsomagból származnak!”

Arra természetesen e helyen nincs lehetőség, hogy Anker Alfonznak a populációgenetika alkalmazásáról kifejtett részletes okfejtéseit idézzük. Szemléletét, újszerű megközelítési módszerét azonban érdemes áttekinteni.

„A lótenyésztésben világszerte szűz terület a populációgenetika. Ennek feltehetően az az alapvető oka, hogy a tudományos terminológia a kvantitatív tulajdonságokat akkor minősíti ilyennek, ha valamilyen mértékkel mérhetőek. A lótenyésztésben lényeges képességeket pedig nehéz objektív mértékkel mérni. Véleményem szerint más utat kell a probléma megoldásához keresni. Abból kell kiindulni, hogy a teljesítőképeséggel összefüggő tulajdonosok mérhető

volta lényegében csak egy eszköz a felismerésükhöz. De a kvantitatív tulajdonságok nem pusztán abban különböznek a Mendel-szabályok által meghatározottaktól, hogy mérhetők, hanem elsősorban abban, hogy **m á s k é n t** öröklődnek.”

Ha lótenyésztésünk elé csupán a szinttartást tűzzük célul – márpedig ennél többet akarunk – akkor is egyre inkább szükség van a tervszerű importra, a nemzetközi tenyésztési integrációba való szorosabb bekapcsolódásra.

„Meg kell említenem ezzel kapcsolatosan azt a tapasztalatomat, hogy a hazánkba importált telivér ménnek itteni beválása nagymértékben függött attól, hogy apjuk, anyai nagyapjuk és legközvetlenebb őseik valóban elsőosztályú egyedek voltak-e vagy sem. ... Ma, az idők távlatából nyugodtan kijelenthető, hogy elég lett volna minden 10 import mén helyett csak egyet megvenni, de azt tíznek az árán, és olyat is! ... Sem jó telivéreink, sem jó ugrólovaink nem lesznek sosem, ha kommersz képességű állatok kis csoportjával dolgozunk és a szerencsére várunk.”

A genetikai alapismeretekre építve, a tenyésztési eljárások áttekintésekor a szerző ma is élő dilemmákat érint. Hagyományos fajtáink megőrzése és a korszerű sportló előállítása változatlanul élénken foglalkoztatja a tenyésztőket.

„Régi fajtáink kérdését szükséges volna bizonyos revízió alá vonni, hogy melyik érettek még a ma és a holnap körülményei között ahhoz, hogy önmagukban fenntarthatók legyenek és melyek azok, amelyeknek meg kell keresni azt a hozzájuk legközelebb álló fajtapopulációt, amellyel egybeolvasztva olyan populációt – génvariancia lehetőséget – képez, amely alkalmat nyújt egy több előrehaladást lehetővé tevő szelekcióra és nemesítő munkára.”

Jelenleg az állattenyésztésben a különböző keresztezések, a hibridizáció korát éljük. Jegyzete végén a szerző figyelemre méltó javaslatot tesz. Azt veszi sorra, hogy mit kellene tenni akkor, ha egy szintetikus keresztezési program keretében olyan nagyobb létszámú ménest hoznánk létre, amelynek első szám célkitűzése nemzetközileg is kiváló képességű ugrólovakat előállítani. A több oldalas feltételrendszerből az első:

„Az alapfeltétel: évtizedekig nem változtatni a célkitűzésen!”

-dögei -